

เศรษฐกิจเชื้อชาติ : มองปัญหาเชื้อชาติผ่านทุนนิยม

ความอ่อนไหวในประเด็นความขัดแย้งทางสังคมระดับประเทศทั่วโลกมักปรากฏในรูปความเป็นชาติและความแตกต่างทางเชื้อชาติ สถานการณ์ของปัญหาเหล่านี้สัมพันธ์กับกลไกของรัฐ ความเป็นพลเมือง การไม่ยอมรับความแตกต่างทางชีวภาพและสีผิว ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติ การล่วงละเมิด การใช้อำนาจกฎหมาย การมีอคติทางความคิดและการกระทำ บางกรณีกลายเป็นความรุนแรงทางสังคมการเมืองกระทั่งยกระดับสู่ภาวะสงคราม

บทความชิ้นนี้ชวนมองปัญหาเชื้อชาติที่ปรากฏผ่านมิติทุนนิยมและการจัดการรูปแบบเศรษฐกิจที่วางอยู่บนการแสวงหาผลประโยชน์จากคนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ โดยจะอธิบายผ่านข้อถกเถียงทางวิชาการเพื่อนำเสนอสถานะความรู้ในประเด็นดังกล่าว

ประเด็นเชื้อชาติและทุนนิยม (race and capitalism) มีความเชื่อมโยงกันอยู่เสมอ แทบจะไม่มีประวัติศาสตร์ทุนนิยมช่วงใดปราศจากประวัติศาสตร์เชื้อชาติ (Fraser, 2019) โดยเฉพาะในยุคสมัยการค้าทาส หรือการเติบโตของอุตสาหกรรมปลูกพืชโดยทาสผิวดำในช่วงศตวรรษที่ 18 ถึงต้นศตวรรษที่ 19 ช่วงการบังคับใช้กฎหมายจิม โครว์ (Jim Crow Laws) ในช่วง 1890 ถึงช่วง 1960 กระทั่งในปัจจุบันการเหยียดเชื้อชาติและการไม่ยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติก็ดำรงอยู่อย่างเรียบเนียนภายในระบบทุนนิยมสมัยใหม่

ว่าด้วยเชื้อชาติกับทุนนิยม ทำไมแบล็ค-มาร์กซิสต์ (Black-Marxist) บางคนยังไม่พอใจ

การอธิบายเชิงแนวคิดในสองประเด็นนี้ถือว่าเป็นปัญหาในทางวิชาการโดยเฉพาะหลังช่วงทศวรรษ 1980 เมื่อกลุ่มซ้ายใหม่เสื่อมลง ทำให้นักวิชาการยุคหลังหันมาวิพากษ์แนวคิดเรื่องทุนของมาร์กซ์และเรื่องการข่มขู่ของปัญหาทางเชื้อชาติมากขึ้น นักปรัชญาอย่างแนนซี เฟรเซอร์ (Nancy Fraser) (2019) เสนอว่าในช่วงนี้เองระบบทุนนิยมไม่ได้ถูกมองเป็นหัวข้อหลักในการศึกษาอีกต่อไป ในขณะเดียวกันผลจากการที่ลัทธิมาร์กซ์ถูกปฏิเสธมากขึ้น ทำให้เกิดข้อวิจารณ์ทางทฤษฎี และคำถามเรื่องเชื้อชาติก็ถูกยกมาพิจารณาควบคู่โดยเน้นไปที่การชี้แจงถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบทุนนิยมและการกดขี่ทางเชื้อชาติในเชิงการวิพากษ์ โดยมีนักวิชาการรุ่นใหม่ที่ถูกเรียกว่ากระแสนี้ขึ้นมาอีกครั้ง เช่น เซดริก โรบินสัน (Cedric Robinson) เป็นต้น

เซดริก โรบินสัน (2000) หนึ่งในนักวิชาการที่โดดเด่นในยุคดังกล่าว แนวทางของเขาต่างจากแนวทางการศึกษาในช่วงที่ผ่านมา ตัวอย่างเช่นงานของเลกาสซิก (Legassick) และเฮมสัน (Hemson) (1976) ผู้ศึกษาทุนนิยมเชื้อชาติผ่านความสัมพันธ์ระหว่างคนผิวดำพื้นถิ่นกับกลุ่มเจ้าอาณานิคมต่างถิ่นที่เข้ามาบีบบังคับในการปรับปรุงโฉมระบบแรงงานใหม่ระหว่างแรงงานกึ่งทาสคนดำ (semi-slave labour) กับแรงงานทาสผิวดำ ตัวงานจะให้น้ำหนักไปที่การกำหนดระบบ

แรงงานเพื่อความมุ่งหวังต่อการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเหมืองแร่ตามนโยบายของรัฐ แม้จะมีการต่อรองในเชิงผลประโยชน์จากสัญญาจ้างเพื่อให้แรงงานคนเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบตลาด แต่ท้ายที่สุดการลงทุนจากต่างประเทศกลับทำให้คนผิวขาวได้รับการปฏิบัติและการคุ้มครองจากงานเหมืองแร่ที่ดีกว่า ในขณะที่คนดำก็ยังคงเผชิญปัญหาทางเชื้อชาติที่เกิดจากระบบทุนต่อไป (Legassick and Hemson, 1976) งานเช่นนี้แม้จะเสนอปัญหาของทุนนิยมที่เกิดขึ้นกับคนผิวดำ แต่โดยรวมก็ยังไม่ได้มุ่งอธิบายหรือชี้แจงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทั้งสองแต่อย่างใด

หนังสือเรื่อง Black Marxism: The Making of the Black Radical Tradition (2000) ที่เผยแพร่สู่สาธารณชนครั้งแรกในปี 1983 ของโรบินสันจึงเป็นความพยายามเสนอกลไกการทำงานของทุนนิยมต่อปัญหาทางเชื้อชาติใหม่ หนังสือเล่มนี้มีนัยยะสำคัญในแง่ของการจุดประกายการวิพากษ์ประเด็นทุนนิยมเชื้อชาติ โดยเขาวิพากษ์มาร์กซ์ที่มองไม่เห็นมิติทางเชื้อชาติ (Robinson, 2000; และดู Ralph and Singhal, 2019) และเสนอว่าทุนนิยมได้ปลอมแปลง (forged) การแยกเชื้อชาตินับตั้งแต่ยุคก่อนทุนนิยมในยุโรป (pre-capitalist) ปัญหาเรื่องเชื้อชาติได้แทรกซึมและหยั่งรากลึกตั้งแต่ยุคศักดินาตะวันตก แต่เรามักจะเห็นความชัดเจนของการแบ่งแยกเชื้อชาติในยุคของการกำหนดความเป็นคนผิวขาวกับแรงงานผิวสีคนดำในแอฟริกาเท่านั้น เขาอธิบายต่อว่าระบบทุนนิยมที่ค่อย ๆ เติบโตภายในระบบศักดินาผ่านรูปแบบการแยกเชื้อชาติของผู้คนในโครงสร้างการเมืองภายในของยุโรป สะท้อนว่าระบบทุนนิยมและปัญหาเรื่องเชื้อชาติไม่ได้สูญหายไปจากระบบเก่า แต่วิวัฒนาการสู่ระบบยุคใหม่ ซึ่งแน่นอนว่าต้องพึ่งพาความรุนแรง ความเป็นทาส อาณานิคม ตลอดจนการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

การเผยให้เห็นมิติทางเชื้อชาติที่แทรกซึมอยู่ในทุนนิยมโดยเฉพาะในยุคอาณานิคมได้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการชี้ให้เห็นความรุนแรงทางเชื้อชาตินอกจากความรุนแรงทางการเมือง แต่รวมไปถึงเรื่องของเศรษฐกิจและการดำรงชีพ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ในลำดับต่อมา การคลี่คลายหัวใจหลักของการดำรงอยู่ของทุนนิยมเชื้อชาติที่มีแก่นกลางของการเหยียด การใช้ความรุนแรงโดยเจ้าอาณานิคม และการเป็นทาส (slave) ด้านหนึ่งจึงต้องคลี่คลายให้เห็นความซับซ้อนของความเชื่อมโยงทางทฤษฎีเชิงลึกระหว่างคำว่าทุนนิยมและการเหยียดเชื้อชาติ

ประเด็นนี้ เฟรเซอร์ (2019) พัฒนาข้อเสนอของ โรบินสัน (2000) โดยชี้ว่ารากฐานการกดขี่ทางเชื้อชาติไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะความบังเอิญ (contingency) หากแต่มีรากฐานทางโครงสร้างความซับซ้อนและยุ่งเหยิงอย่างต่อเนื่องของระบบทุนนิยมและการกดขี่ทางเชื้อชาติ โดยรากฐานดังกล่าวอยู่ในระบบการพึ่งพาของสองกระบวนการในการสะสมทุน นั่นคือการขูดรีดหรือการแสวงหาผลประโยชน์ (exploitation) และการยึดบังคับเอา (expropriation) ทั้งสองกระบวนการนี้แตกต่างจากข้อเสนอเรื่องทุนของมาร์กซ์ที่มองว่าการแสวงหาผลประโยชน์เป็นอาจ

ข้อดีในการอธิบายปัญหาชนชั้น แต่มันก็อาจแตกต่างจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนสองเชื้อชาติ เพราะแรงงานเชื้อชาติไม่ได้เป็นอิสระ เนื่องจากหลายคนคิดว่าถูกยึดหรือการบังคับให้กลายเป็นทาส และแสวงหาผลประโยชน์หรือกดขี่พวกเขาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยที่ไม่มีสัญญาณค่าจ้างเป็นตัวกลาง (Fraser, 2019)

ในแง่การยึดบังคับเอาถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญ และครอบคลุมถึงปัญหานานาชนิด ที่รายล้อมอยู่กับการกดขี่เชื้อชาตินับตั้งแต่ยุคการพิชิตดินแดน การยึดอาณานิคม การบังคับให้กลายเป็นทาส หรือการลักพาตัว กระทั่งถึงยุคความทันสมัยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางสีผิวยังถูกค้าข้ามชาติ ค้าประเวณีข้ามชาติ ตลอดจนการยึดเอาที่ดินด้วยกลโกงและอำนาจทางกฎหมาย เชื้อชาติกลายเป็นข้อผูกมัดความอิสระของผู้คนและเป็นเครื่องหมายของการเป็นสิ่งที่สามารถละเมิดได้ (violable) (Fraser, 2019; Go, 2021)

ข้อเสนอการใช้การยึดบังคับเอา (expropriation) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ความซับซ้อนของโครงสร้างทุนนิยมเชื้อชาติถูกวิจารณ์อยู่บ้าง เช่น บทความของจอร์แดน แคมป์ และคณะ (2019) ที่มุ่งสนทนากับแนนซี เฟรเซอร์ (2019) ในประเด็นนี้โดยเฉพาะ พวกเขาชี้ว่าการที่เฟรเซอร์อ้างว่าประเพณีการวิเคราะห์ของมาร์กซ์ล้มเหลวในการอธิบายโครงสร้างของสังคมทุนนิยมที่มีการกดขี่เชื้อชาติดูจะไม่ถูกต้องเสียทีเดียว เนื่องจากการผสมผสานระหว่างแนวคิดเรื่องการแสวงหาผลประโยชน์ (exploitation) และการยึดบังคับเอาเป็นโครงสร้างเชิงลึกของลัทธิจักรวรรดินิยมอยู่แล้ว ดังที่มาร์กซ์เขียนไว้ว่าเจ้าที่ดินอังกฤษบังคับใช้การทำฟาร์มอย่างเป็นระบบกับชาวไอริช (Irish) ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นการยึดและการแสวงหาผลประโยชน์ที่ดินตลอดจนพื้นที่อสังหาริมทรัพย์จากคนอื่นที่มีเชื้อชาติต่างจากตน (ดู Camp et al, 2019)

ทำนองเดียวกับความเห็นของ จูเลียน โก (Julian Go) (2021) ที่มองว่าแม้นักวิชาการจะแสวงหาความเข้าใจต่อปัญหาเรื่องทุนนิยมเชื้อชาติทั้งในเชิงปรากฏการณ์และเชิงแนวคิดยังมีความไม่ชัดเจนหลายประการอยู่ สิ่งนี้เรียกว่าเป็น 'ความตึงเครียด' (tension) ทางทฤษฎีที่อยากจะเข้าใจอย่างครอบคลุม โกตั้งข้อสังเกตว่านับตั้งแต่มีการศึกษาทุนนิยมเชื้อชาติเป็นต้นมาล้วนแล้วแต่มุ่งไปที่การอธิบายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนผิวดำ (black) ปัญหาทางแนวคิดที่เกิดขึ้นโดยตัวมันเองกล่าวคือการทำให้ความหมายของทุนนิยมเชื้อชาติเป็นเพียงเรื่องของประชากรอดีตทาสผิวดำที่เผชิญกับการเหยียดเชื้อชาติในระบบเศรษฐกิจและการเมืองข้ามชาติเท่านั้น ซึ่งเป็นแนวทางแก้ไขที่ลดขอบเขตของแนวคิดทุนนิยมเชื้อชาติอย่างมาก กระทั่งเรื่องของทุนนิยมไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาระดับโลกได้อีก (Go, 2021) จึงควรตรวจสอบประเด็นนี้เพื่อทำให้แนวคิดทุนนิยมเชื้อชาติชัดเจนและรอบคอบในการศึกษามากขึ้น

ส่วนแนวคิดเรื่องทุนนิยมของมาร์กซ์ การไม่ยอมรับบทบาทของทาสในระบบทุนนิยมหรือทาสที่เกิดขึ้นในช่วงการสะสมทุนดั้งเดิมยุคอาณานิคมทำให้นักวิชาการแบล็ค-มาร์กซิสต์ยืนยันที่จะยึดมั่นกับการใช้คำว่า 'ทุนนิยมเชื้อชาติ' (racial capitalism) แต่ข้อเท็จจริงของทฤษฎีมาร์กซ์ ไม่

เพียงแต่การถกเถียงเรื่องเชื้อชาติ ทาส จักรวรรดินิยม เจ้าอาณานิคม แต่ยังแสดงให้เห็นถึงศูนย์กลางของระบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดชนชั้นกรรมชีพที่แท้จริง (true proletariat) ซึ่งไม่ได้หมายถึงเกิดขึ้นจากทาสผิวดำ แต่รวมถึงกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติผิวเหลืองผิวน้ำตาลด้วย และศูนย์กลางของทุนนิยม (central for capitalism) ก็กินความหมายไปสู่มิติเรื่องเพศ (gender) หรือชาติพันธุ์ (ethnicity) นั้นหมายความว่าทุนนิยมต้องเกิดขึ้นกับเชื้อชาติอย่างเดียวยังหรือ? (Go, 2021) ในงานวิชาการทุนนิยมเชื้อชาติที่ผ่านมาก็อาจตีความแนวคิดของมาร์กซ์ผิดพลาดมาตลอด (misguided reading of Marx) (Ralph and Singhal, 2019)

ทุนและตลาดการเงินกับเชื้อชาติในบริบทร่วมสมัย

อย่างไรก็ตาม นอกจากการถกเถียงในทางทฤษฎี มีความพยายามประยุกต์ใช้แนวคิดทุนนิยมเชื้อชาติในการอธิบายกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่

ระบบทุนนิยมการเงิน (financialized capitalism) ในช่วงศตวรรษที่ 21 พลเมืองในบางประเทศมีสิทธิถูกเอารัดเอาเปรียบจากระบบเศรษฐกิจการเมืองหรือถูกแบ่งแยกอย่างชัดเจนจากพื้นฐานเชื้อชาติที่แตกต่าง คนไร้ทรัพย์สินทุกผิวสีทุกเชื้อชาติต้องตกเป็นเหยื่อของการถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกยึดหรือเวนคืนทรัพย์สินในเวลาเดียวกัน (Fraser, 2019) ลักษณะความไม่เท่าเทียมทางเชื้อชาติ (racial inequality) จะเห็นชัดเมื่ออธิบายร่วมกับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่และการเข้าถึงรายได้ทางเศรษฐกิจของคนผิวสีอื่นที่ไม่ใช่คนขาว (McCarthy, 2016) ตัวอย่างในยุคประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน ของสหรัฐฯ ครอบครัวคนผิวดำยากจนกว่าครอบครัวคนผิวขาว รายได้เฉลี่ยของครอบครัวคนผิวดำเพิ่มขึ้นเพียง 10 เปอร์เซ็นต์จากปี 1947 ถึงช่วงปี 2004 และในปี 2005 รายได้ของครอบครัวคนผิวดำก็ลดลงมากถึง 60 เปอร์เซ็นต์เมื่อเทียบกับครอบครัวคนผิวขาว (Mishel et al, 2007)

ปัญหาอีกประการที่สะท้อนการสร้างความไม่เท่าเทียมทางเชื้อชาติในระบบทุนนิยมคือการปรับลดค่าแรงหรือจำนวนพนักงานบริษัท เมื่อบริษัทหรือองค์กรใด ๆ ลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อมาใช้ในการผลิต พนักงานส่วนหนึ่งจะถูกเลิกจ้าง ผลที่ตามมาประการแรกคนที่ถูกเลิกจ้างมักจะเป็นคนดำเสมอ ประการที่สองเมื่อถูกเลิกจ้าง แรงงานจะยอมรับค่าจ้างที่ต่ำกว่าเพื่อให้ยังคงมีงานทำต่อ สิ่งนี้กระตุ้นการเกิดขึ้นใหม่ของกลุ่มแรงงานค่าจ้างต่ำในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งแรงงานผิวสีที่ไม่ใช่คนขาวก็กลับมาอยู่ในวงจรการเป็นกลุ่มแรงงานค่าแรงต่ำเช่นเคย (ดู McCarthy, 2016) นี่ไม่รวมปัญหาการจ่ายค่าจ้างงานต่างกันแม้ว่าแรงงานคนดำหรือคนผิวเหลืองจะมีทักษะการทำงานเทียบเท่ากับกลุ่มคนงานผิวขาว ตลอดจนการกระจุกตัวของแรงงานบางกลุ่มที่มีการแบ่งย่านการทำงานที่ชัดเจนระหว่างคนผิวขาวและคนผิวสีอื่น ซึ่งแทบจะกล่าวได้ว่าตลาดแรงงานในระบบทุนนิยมใหม่เป็นระบบตลาดที่ซ่อนปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเชื้อชาติอย่างเงียบ ๆ (silent) และถูกออกแบบมาให้เกิดการแบ่งแยกเชื้อชาติเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดแรงงานโดยเฉพาะ

ส่งท้าย

แนนซี เฟรเซอร์ (2019) เสนอว่าการเอาชนะปัญหาเหยียดเชื้อชาติในระบบทุนนิยมคือการสร้างการร่วมมือจากพันธมิตรข้ามเชื้อชาติ (cross-racial alliances) ซึ่งนับว่าเป็นข้อเสนอที่ท้าทายความเรื้อรังของปัญหาเชื้อชาติที่ผูกอยู่กับโครงสร้างทางสังคมหลายภาคส่วนหลายระดับ

แม้จะเป็นข้อเสนอที่มีนัยสำคัญทางวิชาการแต่หากพิจารณาในสถานการณ์ปัจจุบัน การเดินทางของทุนนิยมเชื้อชาติยังอยู่ในสภาวะการตั้งไข่อย่างต่อเนื่อง สถานการณ์ของทุนสมัยใหม่ การสะสมทุนของทุนนิยมการเงิน ระบบตลาดแรงงานดูเหมือนจะรื้อปัญหาการแบ่งแยกเชื้อชาติเพื่อป้อนผลประโยชน์สู่ระบบต่อ และมีอีกหลายประเด็นปลีกย่อยที่ปัญหาเชื้อชาติแทรกซึมอยู่ในทุนนิยมสมัยใหม่ยังไม่ถูกคลี่คลายหรือเปิดเผยออกมา

ทำนองเดียวกันในด้านการศึกษา แนวคิดที่ปูทางไปสู่ทิศทางการศึกษาอย่างเป็นระบบยังอยู่ในสถานะที่ไม่นิ่ง ทั้งนี้เพราะในแต่ละยุคสมัยรูปแบบของทุนและระบบการสะสมทุนเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้พันระบบการเมืองแนบแน่นมากขึ้น อีกทั้งปัญหาได้พรหมเรื่องเชื้อชาติ (racism) ก็ทับซ้อนอยู่กับปัญหามิติอื่น ซึ่งต้องศึกษาแนวทางการคลี่คลายปัญหาต่อไป...

ผู้เขียน

วิมล โคตรทุมมี นักวิจัย

ฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

รายการอ้างอิง

- Camp, Jordan. Heatherton, Christina. and Karuka, Manu. (2019). *A Response to Nancy Fraser*. Retrieved 12 June 2025, From http://quarterly.politicsslashletters.org/aresponse-to-nancy-fraser/#_edn3.
- Fraser, Nancy. (2019). *Is Capitalism Necessarily Racist?*. Retrieved 12 June 2025, From <http://quarterly.politicsslashletters.org/is-capitalism-necessarily-racist/>.
- Go, Julian. (2021). Three Tensions in the Theory of Racial Capitalism. *Sociological Theory*, (6), 14-23.
- Legassick, Martin, and Hemson, David. (1976). Introduction. In *Foreign Investment and the Reproduction of Racial Capitalism in South Africa*. 1-16. London: Anti-Apartheid Movement.
- McCarthy, Michael. (2016). Silent compulsions: capitalist markets and race. *Studies in Political Economy*, 97(2), 195-205.

- Mishel, Lawrence. Jared, Bernstein. and Sylvia, Allegretto. (2007). *The State of Working America 2006/2007*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Ralph, Michael, and Singhal, Maya. (2019). Racial Capitalism. *Theory & Society* 48(6), 851-81.
- Robinson, Cedric. (2000). *Black Marxism: The Making of the Black Radical Tradition*. (reprinted). Chapel Hill: University of North Carolina Press.